

“Je denkt altijd dat het jou niet zal overkomen...”

Het belang van biologische ouders in pleegzorg

Lieselot De Wilde

PED 40 (2): 175–190

DOI: 10.5117/PED2020.2.002.DEWI

Abstract

“You always think it won’t happen to you...” The importance of biological parents in foster care

European societies still struggle with the question of how to deal best with, and organise care for, those children who for various reasons need to be placed out of their home. Foster care is currently preferred over institutional care when children are in the care of the state. This evolution towards a manifest choice for foster care is defended as being more in ‘the best interests of the child’. During the last decades a shift towards a child’s perspective away from a family-preservation perspective is noticeable. However, we do not know what this shift means for biological parents of foster children. We therefore examine whether the attention to the needs of children is at the expense of the rights and identity of the biological parents. Does strengthening the rights of one party entail a curtailment of rights for another party? Or can we possibly reconcile various interests?

Keywords: Foster care, poverty, out-of-home placement, children's rights, parenting

Pleegzorg in het belang van het kind

Als ouders de opvoeding voor hun kinderen niet of onvoldoende kunnen dragen, moet er passende bijstand en bescherming verleend worden door de overheid (Kruithof, 2008). In extreme omstandigheden kan dat leiden tot de uithuisplaatsing van kinderen en jongeren, waarbij de ouderlijke

macht, al dan niet vrijwillig, wordt ingeperkt en deels of tijdelijk afgenomen wordt. Sinds jaar en dag buigen overheden zich over de vraag hoe kinderen die voor korte of lange tijd niet bij hun ouders kunnen wonen het best worden opgevangen in een 'moderne' samenleving (Colton & Hellinckx, 1994; Kahan, 1967; Leloux-Opmeer, Kuiper, Swaab, & Scholte, 2017; Rietveld – Van Wingerden, 2017; Scholte, 1997). Het belang van het kind vormt daarbij een belangrijke toetssteen (IVRK, 1989; Kalverboer, 2014). Zo stelt het Kinderrechtenverdrag dat ouders in de eerste plaats verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van hun kinderen. Volgens artikel 9 heeft het kind het recht om bij zijn of haar ouders te wonen. Enkel in 'het belang van het kind' kan een uithuisplaatsing overwogen worden en daar moet de staat bij ondersteunen (Bouverne-De Bie & Roose, 2007).

Deze ondersteuningsvraag wordt doorgaans gereduceerd tot de keuze tussen een plaatsing in een pleeggezin of in een residentiële voorziening. Een eeuwenoud vraagstuk waarop het antwoord doorheen de tijd varieert want “welke argumenten moeten de doorslag geven in de keuze voor ‘gezinsverpleging’ of ‘gestichtsverpleging’?” (Rietveld – Van Wingerden, 2017, p. 236). In de loop van de vorige eeuw nam de algemene populatie van uithuisgeplaatste kinderen af door een verbeterde levensstandaard, bijgevolg werd niet langer geïnvesteerd in de grote, statige instituten. In de jaren '80 en '90 vergrootte pleegzorg langzaam maar zeker haar marktaandeel en vanaf midden jaren '90 is er een onafgebroken daling van residentiële opvang in alle landen van de Europese Unie (Colton & Hellinckx, 1994; Hutchinson, Asquith, & Simmonds, 2003; Wilson & Evetts, 2006). Hoewel de organisatie, wetgeving en doelstellingen variëren, verkiezen Westerse landen tegenwoordig pleegzorg boven residentiële zorg wanneer uithuisplaatsing van een minderjarige zich opdringt. De hedendaagse voorkeur voor pleegzorg vertrekt vanuit het gegeven dat kinderen zoveel mogelijk in een gezinscontext moeten kunnen opgroeien waar ze zekerheid en stabiliteit kennen en resulteert in een onophoudelijke stijging van het aantal pleegplaatsingen wereldwijd (Colton & Hellinckx, 1994; De Wilde, Devliegere, Vandenbroeck, & Vanobbergen, 2019; De Maeyer, Vanderfaellie, Vanschoonlandt, Robbrechts, & Van Holen, 2013; Hutchinson et al., 2003; Stroobants, 2017; Vanderfaellie, Van Holen, Vanschoonlandt, De Maeyer, & Robberechts, 2014; Leloux-Opmeer et al., 2017).

Pleegzorg wordt verondersteld kansen te creëren voor kinderen om zich ergens te wortelen, om zich ergens thuis te voelen. Hoewel onderzoek niet eenduidig positief is en er nog veel moeilijkheden in het pleegzorglandschap zijn, wordt algemeen aangenomen dat pleegzorg – meer dan residentiële zorg- aansluit bij het 'gewone gezinsleven' en daarom

meer in het belang van het kind is (Goldstein, Solnit, Goldstein, & Freud, 1996; Kruithof, 2008; Levering & Kinneging, 2007). Hoewel niemand tegen het 'belang van het kind' principe kan zijn, is het onduidelijk hoe het argument in het kader van pleegzorg wordt ingevuld, evenals wat het inzetten op 'het belang van het kind' betekent voor andere betrokken actoren, zoals pleegzorgers, pleegzorgbegeleiders en biologische ouders (Roose & Bouverne-De Bie, 2007; Keki, 2014; Kruk, 2015). In het bijzonder vraagt het perspectief van de biologische ouders onze aandacht, aangezien één van de uitgangspunten bij deze uithuisplaatsingsmethode is om participatief te werken en zo gedeeld ouderschap te realiseren. Dat betekent dat de ouders van een pleegkind, de ouders zijn en blijven. De ouders behouden het ouderlijk gezag in zijn volle juridische betekenis van het woord. Zelfs ouders die ontzet zijn uit het ouderlijk gezag behouden nog altijd enkele rechten zoals bijvoorbeeld het geven van toestemming voor adoptie. Bovendien ervaart iedereen die betrokken is in pleegzorg dat de band van een kind met zijn/haar ouders onverbreekelijk is, hoe moeilijk de situatie ook is of geweest is. Pleegzorgers nemen dan wel op dagelijkse basis de opvoedingstaken over van de ouders, in de context van pleegzorg noemt men de ouders doorgaans gewoon 'de ouders', en niet de natuurlijke of de biologische ouders. De grondgedachte van samen opvoeden, co- ouderschap of coparentaliteit is echter niet zelden een heet hangijzer binnen pleegplaatsingen omwille van een clash van verschillende belangen. Het wordt duidelijk dat de beste uitkomst voor het kind niet vanzelfsprekend is.

Een kind eerst benadering

We stellen vast dat er een verschuiving is in de invulling van 'het belang van het kind' argument in de context van pleegzorg. Dat evolueerde de laatste jaren van maximaal inzetten op 'behouden van gezin' tot bovenal de 'veiligheid en zorgcontinuïteit van kinderen' garanderen. Dat betekent dat de focus in de hulpverlening vooral op het kind en zijn of haar zorgcontinuïteit is komen te liggen, waarbij professionals en kinderperspectief voornamelijk gericht zijn op het garanderen van de veiligheid, duurzaamheid van de plaatsing en het welzijn van het kind (Lawler, Shaver, & Goodman, 2011). De verschuiving van een gezinsperspectief naar een kindperspectief is in de Westerse wereld al enkele decennia aan de gang en vergroot de noodzaak om de rol en het perspectief van biologische ouders in pleegzorgsituaties te onderzoeken.

Met name het uithuisplaatsingsbeleid in Angelsaksische landen is gericht op sneller uithuisplaatsen van (steeds jongere) kinderen, maar ook in de continentale Europese landen ligt de klemtoon steeds meer op vroegtijdige interventie. Zo gaan ook in Vlaanderen stemmen op om gewone adoptie binnen pleegzorg mogelijk te maken. Dit is eveneens een internationaal fenomeen. Zo wordt in de Verenigde Staten de federale wet van Adoptie en Veilige Gezinnen in 1997 beschreven als een verschuiving van gezinsbehoud naar een nadruk op de behoeften aan gezondheid, veiligheid en de zorgcontinuïteit van kinderen (Whitt-Woosely & Sprang, 2014). Deze wetgeving geeft de opdracht aan instanties voor kinderbescherming en de rechtbanken om de beëindiging van de rechten van ouders te bespoedigen, waarbij ouders niet de kans krijgen om hun levenssituatie te verbeteren (Broadhurst & Mason, 2017). In Engeland zijn er soortgelijke ontwikkelingen op het gebied van wetgeving waarbij adoptie, en niet pleegzorg de voorkeur geniet voor baby's en jonge kinderen wanneer uithuisplaatsing aangewezen is (Department for Education, 2013). Opeenvolgende hervormingen van de primaire en secundaire adoptiewetgeving, nu geconsolideerd door de *Children and Families Act 2014*, stimuleren vroegtijdige verwijdering en plaatsing bij adoptieouders, waardoor kinderen niet langer bij hun geboortegezinnen of uitgebreide familienetwerken kunnen blijven (Broadhurst & Mason, 2017). In Australië heeft het meest recente amendement op de zorgen beschermingswet van kinderen en jongeren ook een tijdsschema van 6 maanden ingevoerd voor permanente beslissingen in zake uithuisplaatsing met betrekking tot baby's (Fernandez, 2014).

Deze wereldwijde tendens is in sommige landen, zoals Nederland, zo ver gevorderd dat men het samengaan van beide perspectieven verlaten heeft. Bijgevolg zet zo'n 'kind eerst'-benadering de ouderlijke functies tussen haakjes, waardoor de ouders soms in de schaduw van de prioriteiten terecht komen (De Beukeleer, 2016). Of, zoals Lister (2006) het verwoordt, 'kinderen maar niet vrouwen eerst', aangezien kinderen de kern van het kinderbeschermingsbeleid zijn geworden. Op die manier roept het centraal stellen van 'het belang van het kind' vragen op omtrent de rol van biologische ouders in pleegzorg. Hoewel er meerdere pogingen zijn gedaan om het perspectief van biologische ouders in het geval van pleegzorg te belichten, is er nog steeds een gebrek aan onderzoek dat voldoende weerspiegelt wat het voluit inzetten op het 'belang van het kind' betekent voor de biologische ouders (Alpert, 2005; Kiely, 2007, 2008; Schofield et al., 2011; Wissö, Johansson, & Höjer, 2019). Met andere woorden, wat betekent de actuele focus op 'het belang van het kind' in de context van pleegzorg voor

de biologische ouders? (Hoe) moeten we de belangen van ouders en van kinderen verzoenen?

Slechte ouders?

Hoewel pleegzorg als de beste optie naar voren wordt geschoven wanneer kinderen niet langer (tijdelijk) thuis kunnen opgroeien, is de impact van de interventie niet te onderschatten (Leysen, 2018a). Er zijn uiteraard heel wat ouders die op een vrijwillige basis beroep doen op pleegzorg, toch is het tussenkomen in de ouder-kindrelatie door middel van uithuisplaatsing de meest ingrijpende interventie waartoe de staat mag en kan overgaan (Kruithof, 2008). Elke uithuisplaatsing laat littekens na en er zijn altijd ouders die achterblijven, aangezien er voornamelijk een uitweg wordt geboden aan kinderen die in een thuissituatie leven die niet langer wenselijk wordt geacht (Leysen, 2018b). De ouders kunnen doorgaans op minder begrip en ondersteuning rekenen. Zo wordt hun verdriet als gevolg van het verlies van een kind aan publieke diensten, zogenaamd *'Disenfranchised grief'* (Doka, 1999), niet gemakkelijk erkend of gelegitimeerd door de samenleving. We weten echter dat verdriet omwille van persoonlijk verlies van een kind langdurig en moeilijk los te laten is (Broadhurst & Mason, 2017). Tegelijkertijd verdwijnen de biologische ouders meestal uit het oog van de diensten of ondervinden ze moeilijkheden om ondersteuning te vinden voor hun verlies en levensomstandigheden, in het bijzonder in de context van langdurige pleegplaatsingen (Broadhurst & Mason, 2017).

Uit recent onderzoek blijkt dat Vlaamse ouders van wie kinderen geplaatst zijn in pleegzorg vaak ervoeren dat ze als de 'schuldigen' in het verhaal bestempeld worden omdat ze worden gezien als de reden waarom hun kind uit huis moet worden geplaatst (Said Salem & De Wilde, in press). Dit onderzoek werd gedaan bij biologische ouders die te maken kregen met uithuisplaatsing van hun kind(eren), hetzij vrijwillig, hetzij gedwongen. Aangezien deze ouders vaak moeilijk te bereiken zijn werd slechts op basis van één criterium gerekruteerd, namelijk dat ze één of meerdere kinderen hebben die uit huis waren geplaatst, voor een lange periode. Daarna werd aan de hand van semi-gestructureerde interviews de dialoog en ontmoeting met biologische ouders aangegaan. Uiteindelijk namen 13 zeer diverse participanten deel.¹ Opvallend is dat de respondenten, alvorens hun kind geplaatst werd, aangaven met een soortgelijke beschuldigende bril naar ouders in pleegzorg te kijken (Said Salem & De Wilde, in press). De ouders in

het onderzoek gaven aan te denken dat pleegzorg alleen voor ouders was die 'iets verkeerd hadden gedaan' en hun 'best niet hadden gedaan' voor hun kinderen.

"... Dat verwacht je toch niet? Niemand verwacht dat. Je denkt altijd dat het jou niet zal overkomen en soms ... Het is vreselijk om te zeggen, maar dan denk je, wie weet waarom die kinderen buitenshuis werden geplaatst, wie weet wat die ouders deden?"

Uithuisplaatsingen en pleegzorg werden vaak omschreven als iets dat ze alleen uit films kenden en de respondenten gingen er daarom van uit dat het hen nooit zou overkomen.

Bijgevolg vertelden de ouders dat voor hen de uithuisplaatsing van hun kind(eren) plotseling of onverwacht kwam, wat leidt tot stilzwijgen van de ouders. Daarenboven gaven de respondenten aan pleegzorg vooral zinvol te vinden voor hun kind(eren), maar dat er weinig veranderde aan hun eigen leef- en woonsituatie: *"Ik vind pleegzorg heel goed voor de kinderen en het pleeggezin. Maar er gaat veel minder aandacht naar ons, de ouders. Alles wordt afgestemd op het belang van het kind. Wij moeten ons wegcijferen"* (Said Salem & De Wilde, in press). De ouders hebben minder of geen ruimte om hun bezorgdheden of klachten te uiten. Zo gaf een van de respondenten aan dat toen hij tot de conclusie kwam dat zijn dochter luizen had, hij de pleegzorgers hierover wilde informeren, maar stootte op een muur waar 'geen interactie' mogelijk was. Zelfs wanneer ouders hun wensen voor hun kinderen kenbaar willen maken, zoals het inschrijven van de kinderen voor een jeugdbeweging of sportactiviteit, gaven onze respondenten vaak aan zich gevangen te voelen tussen het bewaken van een goede relatie met de pleegzorgers en het beste willen voor hun kinderen.

Dat blijkt ook uit een recente analyse van 10 jaar klachten met betrekking tot pleegzorg bij de ombudsdienst van het Vlaams Kinderrechtencommissariaat (De Wilde & Vanobbergen, 2020). In de afgelopen 10 jaar werden 342 cases met betrekking tot pleegzorg geregistreerd door medewerkers van het Kinderrechtencommissariaat. Zowel de aanmelder, aard en aanleiding van de klacht als de vraag aan het KRC variëren sterk, maar in 105 gevallen zijn het de biologische ouder(s) die een bezorgdheid melden. 31% van het totale aantal klachten omtrent pleegzorg komt dus van ouder(s) van wie de kind(eren) in een pleeggezin geplaatst is of wordt. De klachten gaan van niet akkoord zijn met de (soort) plaatsing van hun kind, over de vraag (hoe) ouders hun kind(eren) terug kunnen krijgen tot klachten met betrekking tot opvoedingskeuzes ten aanzien van de

pleegzorgers. De klachtenanalyse toont duidelijk dat het voor biologische ouders allesbehalve evident is om gehoor te vinden voor hun bezorgdheden of vragen. De uithuisplaatsing van kinderen verandert met andere woorden zelden iets aan de onderliggende gezinsproblemen.

Het gevaar van zo'n 'kind eerst' benadering is dat ouders al te snel als slechte ouders worden bestempeld, aangezien ouders die te maken krijgen met uithuisplaatsingen van hun kind(eren) op weinig maatschappelijk begrip kunnen rekenen (Martin, 2018) en pleegzorg voornamelijk beschouwd wordt als een succes wanneer de kinderen verhuizen naar een nieuwe gezinscontext en zich daar beter ontwikkelen. Door de focus voornamelijk op het kind en zijn/haar zorgcontinuïteit te leggen, worden de condities waarin de ouders de opvoeding moeten waarmaken vaak uit het oog verloren of buiten beschouwing gelaten (Vandenbroeck, 2018). Te weinig aandacht gaat met andere woorden naar hoe het er intussen thuis aan toegaat. De complexe problematiek van deze gezinnen wordt namelijk verengd tot een slechte opvoedingsstijl van kwetsbare ouders. 'Slechte' ouders zijn dan ouders die zich moeten aanpassen of worden aangepast aan de voorgeschreven dominante discoursen over wat nu een 'goed gezin' is of zou moeten zijn (Roose, Roets, Reynaert, & Bouverne-De Bie, 2010; Vandenbroeck, 2018).

Niet enkel de oorspronkelijke opvoedingscontext wordt onvoldoende in rekening gebracht, ook de achtergrond of context waardoor gezinnen al dan niet verplicht worden om een beroep te doen op pleegzorg wordt vaak uit het oog verloren. Zo wijst nationaal en internationaal onderzoek naar de uithuisplaatsing van kinderen op een oververtegenwoordiging van interventionisme ten aanzien van gezinnen in armoede of met een verhoogde kwetsbaarheid (De Bie et al., 2010; Roose, 2006). Dit betekent dat deze gezinnen meer vatbaar zijn voor (vergaande) jeugdzorginterventies in vergelijking met middenklasgezinnen (AVA, 1994; Nicaise & Dewilde, 1995). Het zijn vaak atypische gezinnen (wat betreft de grootte van het gezin, het gezinstype,...) die een significant hogere kans hebben op een maatregel binnen de bijzondere jeugdzorg (De Bie et al., 2010). Ook de ouders die deelnamen aan ons onderzoek zijn stuk voor stuk kwetsbare mensen. Die kwetsbaarheid ligt op verschillende niveaus die op een complexe manier op elkaar ingrijpen: huisvesting, tewerkstelling, gezondheid, financiën, psychisch welzijn... In de context van pleegzorg is het daarom belangrijk om te blijven zien dat armoede geen voetnoot of achtergrondgegeven is maar een structureel sociaal probleem. Op die manier heeft een kinderrechtenkader enerzijds een sterk mobiliserend effect op de hulpbronnen voor kinderen en anderzijds een veel minder mobiliserend draagvlak voor de ouders in

kwestie (Formesyn et al., 2017). Zo'n beleid kan perverse effecten genereren die een weerslag kunnen hebben op het breder sociaal beleid waardoor de context van de ouders losgekoppeld wordt van de context van de kinderen (Roets, Schiettecat, Roose, & Vandenbroeck, 2014). Derhalve betekent het versterken van de rechten van de kinderen al snel een inperking van de rechten van de biologische ouders (De Wilde, 2018).

Belang van de ouders “Ik ben nog wel ouder, maar zo voelt het niet meer.”

Voor de meeste ouders is het duidelijk wat ouder zijn betekent: hun kind naar school brengen, huiswerk maken, wassen en aankleden. En samen grote en kleine momenten beleven: de eerste stapjes, een valpartij met de fiets, ruzie met broers of zussen of discussies over hoe lang je mag uitgaan. Maar wat als dat dagelijks ouderschap wegvalt? Wat als je kind via pleegzorg wordt geplaatst? Dan komt het ouderschap onder druk te staan. Ons onderzoek bij Vlaamse ouders van wie de kinderen geplaatst zijn in pleegzorg wijst uit dat ze zich vooral op papier ouder voelen (Said Salem & De Wilde, in press). De respondenten gaven aan dat het moeilijk was en is om hun nieuwe ouderrol in te vullen omwille van verschillende redenen (Said Salem & De Wilde, in press). Zo worstelden verschillende onder hen met frustraties over het verleden en de plaatsing zelf, anderen gaven aan nog steeds overmand te zijn door de emotionele impact van de uithuisplaatsing. De idee dat ze niet meer voor hun eigen kind mogen of kunnen zorgen en als ouder slechts een beperkte rol spelen in het leven van hun kind bleek voor de meeste respondenten een dagelijkse strijd. In die zin gaven onze respondenten vooral aan ‘zoekende’ te zijn naar hoe ze hun nieuwe ouderrol kunnen en mogen invullen. Ze labelden hun nieuwe rol daarbij niet langer als ‘ouder’ maar eerder als ‘vriend’ of ‘verwenmama’.

Tegelijk benadrukte elk van de respondenten dat contact met hun kind(eren) de enige manier is om hun identiteit als ouder nog vorm te geven. Bij perspectiefbiedende² pleegzorg wordt, in Vlaanderen, dan ook aanbevolen dat kinderen om de twee weken contact hebben met hun ouders. Om dit contact te stimuleren, ontvangt de ouder maandelijks een forfaitair bedrag van ongeveer 60 euro per kind. Dit bedrag dient als compensatie van eventuele extra kosten die zo'n bezoek met zich meebrengt: eten, vervoerskosten, een toegangsticket of een cadeautje. Sinds de nieuwe kinderbijslagregeling komt de ‘gewone’ kinderbijslag in Vlaanderen toe aan de pleegzorger (Nicolai, Maes, & Berghmans, 2018). Volgens de visie van

pleegzorg Vlaanderen zou het dus evident moeten zijn dat pleegkinderen contact kunnen hebben met hun ouders, vermits dat in (veel vormen van) pleegzorg tot de mogelijkheden behoort. Daarnaast zijn er situaties waar contact met de ouders moeilijker te realiseren of zelfs ongewenst is. De jeugdrechter kan bijvoorbeeld beslissen dat verder contact met de ouders en/of familie niet in het belang van het kind in kwestie is. Desondanks blijven de ouders nog steeds in het vizier, vermits zij (juridisch) de ouders van het kind blijven. Maar in essentie pleit de wetgeving om ouders meer te betrekken bij de pleegzorgplaatsing van hun kind; het contact tussen ouder en kind moet worden bevorderd, ouders hebben recht op informatie over hun kind en worden gestimuleerd om competentier te worden (Robberechts, Klingels, & Vanderfaeillie, 2012).

Om dat contact te realiseren wordt daarom vaak een omgangsregeling of bezoeksregeling afgesproken (Van den Bergh & Weterings, 2007). Op die manier zou het mogelijk moeten zijn voor de ouders om het gevoel te hebben nog steeds deel uit te maken van het leven van hun kind en zich betrokken te voelen (Ward, 2009). De relatie tussen de ouders en de pleegzorgers is in deze cruciaal (Veldeman, 2013). Want hoewel beleidsmatig de positie van ouders in toenemende mate wordt erkend en pleegkinderen in principe contact blijven houden met hun gezin van herkomst, blijkt in de praktijk dat de complexe aard van een pleegzorgsituatie ervoor zorgt dat contacten tussen kinderen en biologische ouders vaak stroef of zeer moeilijk verlopen (Robberechts et al., 2012). Het contact met ouders, broers, zussen en andere familieleden, zoals grootouders, komt door de plaatsing onder druk te staan bij sommige pleegkinderen, niettegenstaande hun wens om dit contact te behouden en eventueel uit te breiden (Cle, Van Holen, & Vanderfaeillie, 2016). Sterker nog, we weten al langer dat de ouders van pleegkinderen vaak volledig van het toneel verdwijnen omwille van tal van redenen (Broadhurst & Mason, 2017).

Een belangrijke vaststelling in deze is het omgekeerde signaal vanuit de overheid die, ondanks het beklemtonen van de rol van de ouders, vooral inzet op het versterken van de rechten van de pleegkinderen en de pleegzorgers. In Vlaanderen resulteerde dit in het creëren van het statuut voor pleegzorgers. Voor de biologische ouders is dit een harde noot om te kraken. Hoewel het belangrijk is dat pleegzorg een duidelijke status heeft, moet worden vermeden dat pleegzorgers en biologische ouders met elkaar in conflict zijn. Van den Bergh en Weterings (2010) pleiten in dat verband voor de nodige aandacht voor alle hoofdpartijen binnen pleegzorg; daartussen moet een balans gevonden worden tussen enerzijds het recht van de ouder op regelmatig contact en anderzijds de zorg voor het emotionele

welzijn van het pleegkind en dat van de pleegzorger (Lepoutre, 2012). Hoewel 'the importance of parents to children, whether or not living together is now well recognized' en verankerd is in internationale richtlijnen (cf. United Nations, 1989), blijft de realisatie van een betekenisvolle plek voor en contact met het gezin van herkomst op dagelijkse basis een lastige uitdaging in pleegzorg (Kiraly & Humphreys, 2015). Vanuit dit perspectief zien we ruimte om het huidige beleid te voorzien van meer concrete aanwijzingen of invullingen over hoe een constructieve relatie, vanuit het gedeeld ouderschap idee vorm kan krijgen. Momenteel wordt voornamelijk gewezen op het belang, in termen van voldoende aandacht voor het gezin van herkomst, maar het is onduidelijk hoe de oorspronkelijke context een betekenisvolle rol kan worden toegekend.

Besluit

Er wordt internationaal met 'het belang van het kind' argument geschermd, maar een uitgangspunt als 'het belang van het kind' vraagt om duiding. En precies daar wringt de schoen. 'Het belang van het kind' is geen wondermiddel waarop we ons als samenleving zonder meer kunnen beroepen. Er is namelijk niet iets als *hét* belang van *hét* kind. Noem het gerust een kluwen aan belangen. Het versterken van de rechten van de ene partij betekent al snel een inperking van rechten voor een andere partij. Meer nog, 'het belang van het kind' dekt heel wat ladingen. In de context van pleegzorg is de klemtoon de laatste decennia duidelijk verschoven. Waar voorheen het behouden van het gezin voorop stond, willen we vandaag bovenal de veiligheid en zorgcontinuïteit van de kinderen garanderen. De focus in de professionele hulpverlening komt zodoende enkel op het kind te liggen. In sommige landen, zoals Nederland, is deze tendens zo ver gevorderd dat men het samengaan van beide perspectieven verlaten heeft. Dit betekent dat een kinderrechtenbril vooral werkt om aandacht te vragen voor kinderen maar tegelijkertijd dreigen de ouders vergeten te worden.

Terwijl we weten dat voornamelijk gezinnen in armoede meer vatbaar of kwetsbaarder zijn voor (vergaande) jeugdzorginterventies, blijven we toch het beeld ophangen van arme ouders die slechte opvoedingskeuzes maken. De ouders krijgen hierbij de schuld van wat fout of moeilijk loopt in het gezin en dat heeft gevolgen voor ons bredere sociaal beleid. Pleegzorg wordt zo te gemakkelijk gereduceerd tot een methodiek voor een wel heel specifieke groep ouders die verondersteld worden behoefte te hebben aan een

heropvoedingsbeleid. Zo een beleid geeft aanleiding tot perverse effecten omdat de problemen van de ouders losgekoppeld worden van die van de kinderen. De achtergrond of context waardoor gezinnen al dan niet verplicht worden om een beroep te doen op pleegzorg wordt op deze manier vaak uit het oog verloren. Met andere woorden, het uithuisplaatsen van kinderen komt au fond neer op het verplaatsen van de (armoede)problematiek indien de ouders na een plaatsing uit beeld verdwijnen.

Vandaar dat we een sterk pleidooi willen houden om sociale problemen zoals armoede niet enkel te reduceren tot opvoedingsproblemen, waarbij de oplossing voor problemen gezocht wordt in (her)opvoeding of vervangopvoeding van kinderen en niet in het structureel herorganiseren van de samenleving. Dit is echter een van oudsher lastig element in de jeugdhulp en dat is in de context van pleegzorg niet anders (De Vos, 2017). In het Belgisch algemeen verslag van de armoede uit 1994 wordt daar reeds op gewezen (AVA, 1994). Meer nog, de overheid heeft zich destijds geëngageerd om de positie van ouders te versterken, maar tegenwoordig is het politiek interessanter geworden om in te zetten op kinderen. We moeten echter alle partijen in pleegzorg serieus nemen en blijvend oog hebben voor de volledige situatie, op zoek naar een evenwicht in de clash tussen verschillende belangen. Het is geen goed idee om bij pleegzorg enkel te kijken naar de kinderen en de ouders in de kou te laten staan. Goede pleegzorg koppelt beide contexten aan elkaar. Dan kan pleegzorg uitgroeien tot veel meer dan een warm en succesvol instrument dat problemen van kinderen oplost. De ambitie moet zijn om elke betrokkene in een moeilijke gezinssituatie nieuwe mogelijkheden te geven.

Pleegzorgers kunnen hun steentje bijdragen door mee te helpen de biologische ouders te laten inzien dat zij een aanvullende rol hebben in de opvoedingssituatie in plaats van een innemende rol. Pleegzorgers nemen dan wel op dagelijkse basis de opvoedingstaken over van de ouders, zij zijn en blijven de ouders. Tegelijk is het belangrijk te zorgen voor inspraakkanalen of mogelijkheden waar het perspectief en de stem van het gezin van herkomst gehoord kan worden. Zo leerde recent onderzoek ons dat alle betrokken partijen vaak ontevreden zijn met en er veel onduidelijkheid is omtrent genomen beslissingen in pleegzorgsituaties (De Wilde & Vanobbergen, 2020). Onderzoek wijst uit dat zowel pleegzorgers, pleegkinderen als hun ouders zich niet of onvoldoende gehoord voelen en daardoor beslissingen vaak niet kunnen plaatsen. Ouders begrijpen niet waarom hun kind niet terug thuis mag komen wonen. En pleegzorgers begrijpen niet waarom hun pleegkinderen nog op bezoek moeten bij hun ouders. Grootouders begrijpen niet waarom zij ongeschikt worden

bevonden en een vreemd pleeggezin hun kleinkinderen wel mag opvoeden. Pleegkinderen begrijpen niet waarom 'boven hun hoofd' wordt beslist dat ze elders moeten gaan wonen. En ga zo maar door. Het registreren van de argumenten op basis waarvan wordt overgegaan tot pleegzorg of beslist wordt om huidige regelingen aan te passen is daarom cruciaal. In die zin is de keuze in het Vlaamse pleegzorgdecreet (2014) om jeugdrechters niet langer te vragen een pleegzorgplaatsing te beargumenteren een spijtige zaak. Niet alleen voor de pleegkinderen van vandaag, maar ook voor de volwassenen van morgen. Veel pleegkinderen gaan namelijk op latere leeftijd op zoek naar het hoe en het waarom van hun uithuisplaatsing. Die zoektocht naar hun levensgeschiedenis kent heel wat hindernissen, maar wanneer we systematisch hun vragen niet van antwoorden voorzien en de beslissingen van vandaag niet toelichten lijkt de geschiedenis zich te kunnen herhalen.

Herinner u de vele verontschuldigungen voor historisch misbruik van regeerleiders die de afgelopen jaren de revue passeerden. Vaak vergezeld van een belofte om het vandaag beter te doen. Ook het Vlaams Parlement excuseerde zich (2014) bij de slachtoffers van historisch geweld en misbruik in Vlaamse jeugd- en onderwijsinstellingen. De Nederlandse overheid excuseerde zich op haar beurt, op basis van het eindrapport van de Commissie De Winter (2019) naar geweld in de Nederlandse jeugdzorg sinds 1945. Hoogtijdagen voor de kinder- en mensenrechten volgens sommigen. Als we echter weten dat het gebrek aan duidelijke informatie moeilijk ligt en de identiteitsontwikkeling belemmert van zorgverlaters, moeten we het dan niet anders doen?

Noten

- 1 De deelnemende participanten waren divers op tal van gebieden. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 39 jaar (de jongste participant 26 jaar en de oudste 48 jaar). Deze diversiteit vertaalde zich ook in het aantal vrouwen en mannen die deelnamen aan het onderzoek. De steekproef bestond uit 4 mannen (31% van de respondenten) en 9 vrouwen (69% van de respondenten). Daarnaast viel er ook een onderscheid te maken in de burgerlijke status van de ouders. Zo waren 8 ouders alleenstaand, 1 ouder die nog samen was met de vader van haar kinderen, 2 ouders die samenwonend waren met een nieuwe partner en 2 ouders die er een latrelatie op nahielden met een partner die niet de vader of de moeder was van hun kinderen. Deze diversiteit was ook merkbaar in de huidige arbeidsstatus van de ouders. Van de deelnemende ouders waren er 3 werkloos, 4 invalide en 6 ouders die een tewerkstelling genoten.
- 2 Vorm van langdurige pleegzorg in Vlaanderen. Pleegzorg Vlaanderen. (2016) *Over Pleegzorg*. Geraadpleegd op 24.08.2020 via <http://www.pleegzorgvlaanderen.be/over-pleegzorg/wat-is-pleegzorg>.

Referenties

- Alpert, T.L. (2005). Research review: Parents' service experience—A missing element in research on foster care case outcomes. *Child and Family Social Work*, 10(4), 361–366.
- AVA. (1994). *Algemeen verslag van de armoede. Report commissioned by the Belgian Minister of Social Integration and accomplished by Foundation Roi Baudouin, in collaboration with ATD Fourth World and Belgian Association of Cities and Municipalities, Welfare Departement*. Brussels, Belgium: Foundation Roi Baudouin.
- Bouverne-De Bie, M., & Roose, R. (2007). Dossier: Het belang van het kind. *Larcier*, 4, 206–213.
- Broadhurst, K., & Mason, C. (2017). Birth Parents and the Collateral Consequences of Court-ordered Child Removal: Towards a Comprehensive Framework. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 31, 41–59.
- Cle, A., Van Holen, F., & Vanderfaillie, J. (2016). Een onderzoek naar de beleving en de begeleidingsnoden van pleegkinderen (Eindrapport). Geraadpleegd op 21 oktober 2017: https://www.kennisplein.be/Documents/belevingsonderzoek_pleegzorg_vub.pdf
- Colton, M., & Hellinckx, W. (1994). Residential and foster care in the European Community: current trends and policy and practice. *British Journal of Social Work*, 24, 76–94.
- De Beukeleer, M. (2016). 'Huis van het Kind' zet ouders in de vergeethoek. Geraadpleegd op 03 september 2020: <https://sociaal.net/opinie/huis-van-het-kind-zet-ouders-in-de-vergeethoek/>
- De Bie, M., Rosseel, Y., Impens, J., De Visscher, S., Willems, S., & Delens-Ravier, I. (2010). *Een link tussen leven in armoede en een eerste maatregel bijzondere jeugdbijstand?* Samenvatting van de onderzoeksresultaten. Gent: Agora.
- De Maeyer, S., Vanderfaillie, J., Vanschoonlandt, F., Robberechts, M., & Van Holen, F. (2014). Motivation for foster care. *Children and Youth Services Review*, 36, 143–149.
- De Wilde, L. (2018). 'Pleegzorg: "het belang van het kind" is geen wondermiddel waarop we ons als samenleving zonder meer kunnen beroepen'. Geraadpleegd op 03 september 2020: <https://www.knack.be/nieuws/belgie/pleegzorg-het-belang-van-het-kind-is-geen-wondermiddel-waarop-we-ons-als-samenleving-zonder-meer-kunnen-beroepen/article-opinion-1396649.html>
- De Wilde, L., & Vanobbergen, B. (2020). "Several times I have asked the judge to get my children back": 10 years of foster complaints at the Flemish Office of the Children's Rights Commissioner. *Child and Family Social Work*, 1–8.
- De Wilde, L., Devlieghere, J., Vandenbroeck, M., & Vanobbergen, B. (2019). Foster parents between voluntarism and professionalisation: unpacking the backpack. *Children and Youth Services Review*, 98, 290–296.
- Doka, K.J. (1999). *Disenfranchised grief: Recognizing hidden sorrow*. Lexington MA: Research Press.
- Departement for Education. (2013). *Statutory Guidance on Adoption*. London: Departement for Education.
- De Vos, K. (2017). De Jeugdhulp als interventie en als opbouw, in Handboek Integrale Jeugdhulp, cahier 8, *Politeia*.
- Fernandez, E. (2014). Child protection and vulnerable families: trends and issues in the Australian context. *Social Sciences*, 3, 785–808.
- Formesyn, N., Hennion, W., Reynart, D., Nachtergaele, S., Roets, G., & Roose, R. (2017). *Kansarm maar niet kansloos*. Geraadpleegd op 21 februari 2018: <https://sociaal.net/analyse-xl/kansarm-maar-niet-kansloos/>
- Goldstein, J., Solnit, A.J., Goldstein, S., & Freud, A. (1996). *The best interests of the child: The least detrimental alternative*. Simon and Schuster.
- Hutchinson, B., Asquith, J., & Simmonds, J. (2003). 'Skills protect': towards a professional foster care service. *Adoption & Fostering*, 27, 8–13.

- IVRK. (1989). Verdrag inzake de Rechten van het Kind Aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989 Officiële Nederlandse vertaling. Geraadpleegd op 23 augustus 2020: https://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/be-standen/kinderrechtenverdrag_officiële_nederlandse_vertaling.pdf
- Kalverboer, M. (2014). De visie van het Kinderrechtencomité op hoe het belang van het kind onder zocht en vastgesteld moet worden; een uitwerking voor zaken betreffende kin- dermis- handeling en verwaarlozing. *Pedagogiek*, 34(3), 222-236.
- Kahan, B. (1967). What children really need... Foster home care – facts and fallacies. *New Society*, 272, 869-890.
- Kiely, S. (2007). Non-resident motherhood: Managing a threatened identity. *Child and Family Social Work*, 13(1), 32-40.
- Kiely, S. (2008). Working hard to resist a “bad mother” label: Narratives of non-resident mother- hood. *Qualitative Social Work*, 7(3), 363-379.
- Kiraly, M., & Humphreys, C. (2015). A tangled web: Parental contact with children in kinship care. *Child & Family Social Work*, 20(1), 106-115.
- Kruihof, B. (2008). Overheid, kinderbescherming en ‘het belang van het kind’. *Justiële verken- ningen*, 34(8), 11-23.
- Kruk, E. (2015, 22 februari). *What Exactly Is “The Best Interest of the Child”? The Essential Needs of Children After Parental Divorce*. Geraadpleegd op 21 april 2019: https://www.psychology- today.com/us/blog/co-parenting-after-divorce/201502/what-exactly- is-the-best-interest-the- child?fbclid=IwAR3cMAEcNjQGid70FHOZC4KXZkJHgsSelgW8hpN8R26O1X5_otyKzH4
- Keki. (2014). *Children's best interests between theory & practice*. Een studie van het Kinderrechtencentrum. Gent: Keki.
- Lawler, M., Shaver, P., & Goodman, G. (2011). Towards relationship-based child welfare services. *Children and Youth Services Review*, 34, 473-480.
- Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C., Swaab, H., & Scholte, E. (2017). Children referred to foster care, family-style group care, and residential care: (how) do they differ? *Children and Youth Services Review*, 77, 1-9.
- Lepoutre, R. (2012). *Positie van de natuurlijke ouder binnen de pleegzorg. Een zoektocht naar invul- ling vanuit het praktijkveld*. Universiteit Gent.
- Levering, B., & Kinneging, A. (2007). *In het belang van het kind. Gezien vanuit het kind en gezien vanuit de overheid*. Amsterdam: SWP, Uitgeverij B.V.
- Leysen, N. (2018a). *Elke uithuisplaatsing schudt leefwerelden door elkaar*. Geraadpleegd op 12 fe- bruari 2019: https://sociaal.net/interview/ouders-met-kinderen-in-pleegzorg/?fbclid=IwAR3kZrE1OHmMIW-DvCIYFcU8JBp7KeR8j_w-r3eUllrQRMgtS53Ut3AdjzM
- Leysen, N. (2018b). *Voor altijd mijn kind*. Kalmthout: Pelckmans Pro.
- Lister, R. (2006). Children (but not women) first: New Labour, child welfare and gender. *Critical Social Policy*, 26(2), 315-335.
- Martin, M. (2018). *Moeder van twee kinderen in pleegzorg getuigt: “De grond zakt onder je voeten weg”*. Geraadpleegd op 13 november 2018: <https://www.demorgen.be/nieuws/moeder- van- twee-kinderen-in-pleegzorg-getuigt-de-grond-zakt-onder-je-voeten-weg-b66df9f4/>
- Nicaise, I., & De Wilde, C. (1995). *Het zwaard van Damocles: arme gezinnen over de bijzondere jeugdbijstand*. Leuven: Garant
- Nicolaï, B., Maes, K., & Berghmans, M. (2018). *Pleegzorgtoeslag gaat naar pleegouders*. Geraadpleegd op 25 februari 2019: <https://sociaal.net/ opinie/pleegzorgtoeslag-gaat-naar-pleegouders/>
- Rietveld – Van Wingerden, M. (2017). *Kind in gevaar: reden tot uithuisplaatsing? De vereniging tot steun als zorgverlener in een veranderende wereld van de kinderbescherming en jeugdzorg 1886-1998*. Garant Uitgevers N.V.

- Roets, G., Schiettecat, T., Roose, R., & Vandenbroeck M. (2014). De armoede van het kinderarmoe-
debeleid. *Samenleving en politiek*, 21(10), 24-27.
- Robberechts, M., Klingels, M., & Vanderfaeillie, J. (2012). *Samenwerken met ouders in pleegzorg*. In
J. Vanderfaeillie, F. Van Holen, & F. Vanschoonlandt (red.), *Op weg met pleegzorg* (pp. 340-
356). Leuven: Acco, 340-356.
- Roose, R. (2006). *De bijzondere jeugdzorg als opvoeder*. Universiteit Gent. Faculteit Psychologie en
Pedagogische Wetenschappen, Gent.
- Roose, R., & Bouverne-De Bie, M. (2007). Do children have rights or do their rights have to be
realised? The United Nations Convention on the Rights of the Child as a frame of reference
for pedagogical action. *Journal of Philosophy of Education*, 41(3), 431-443.
- Roose, R., Roets, G., Reynaert, D. & Bouverne-De Bie, M. (2010). *Child poverty, children's rights and
participation: A perspective from social work*. In W. Vandenhoe, J. Vrancken & K. De Boyser
(Ed.), *Child poverty, children's rights and participation: a perspective from social work* (pp.
57- 70). Mortsel: Belgium Intersentia
- Said Salem, R., & De Wilde L. (in press). "But actually you don't feel like a parent": what biological
parents in foster care tell us about parenthood. *Child and Family Social work*.
- Schofield, G., Moldestad, B., Höjer, I., Ward, E., Skilbred, D., Young, J., & Havi, T. (2011). Managing
loss and a threatened identity: Experiences of parents of children growing up in foster care,
the perspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social
Work*, 41(1), 74-92.
- Scholte, E. (1997). Exploration of criteria for residential and foster care. *Journal of Child Psychology
and Psychiatry and Allied Disciplines*, 38, 657-666.
- Stroobant, T. (2017). Uithuisplaatsing van jonge kinderen in Vlaanderen. *Agora*, 33(1), 4-11.
- United Nations (1989). General Assembly A/RES/44/25. Geraadpleegd op 10 september 2020,
<http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r025.htm>
- Van den Bergh, P.M., & Weterings, A.M. (2007). *Pleegzorg, jeugdzorg voor het kind: Pedagogische
besluitvorming bij uithuisplaatsing*. Utrecht: Agiel.
- Van den Bergh, P., & Weterings, A.M. (2010). *Dossieronderzoek Pleeggezinplaatsingen 2009 bij
Bureau Jeugdzorg Rotterdam en Bureau Jeugdzorg Overijssel*. Universiteit Leiden.
- Vanderfaeillie, J., Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., De Maeyer, S., & Robberechts, M. (2014). Wie
keert terug naar huis? Literatuuronderzoek naar pleegkind-, ouder-, pleegouder- en pleeg-
zorgkenmerken geassocieerd met een terugplaatsing. *Orthopedagogiek: Onderzoek en prak-
tijk*, 53, 113-129.
- Vandenbroeck, M. (2018). *Gezinspedagogiek. Over gedeelde en verdeelde opvoedingsverantwoorde-
lijkheden*. Gent: Academia Press
- Veldman, A. (2013). *Ouderschap in Pleegzorg. Het perspectief van pleegouders op de positie en de
rol van de natuurlijke ouders in pleegzorg*. Universiteit Gent.
- Ward, H. (2009). Patterns of instability: Moves within the English care system, their reasons, con-
texts and consequences. *Children and Youth Services Review*, 31, 1113-1118.
- Wilson, K., & Evetts, J. (2006). The Professionalisation of Foster Care. *Adoption & Fostering*, 30,
39-47.
- Whitt-Woosley, A., & Sprang, G. (2014). When rights collide: a critique of the adoption and safe
families act from justice perspective. *Children Welfare*, 98(3), 111-134.
- Wissö, T., Johansson, H., & Höjer, I. (2019). What is a family? Constructions of family and paren-
ting after a custody transfer from birth parents to foster parent. *Child and Family Social Work*,
24(1), 9-16.

Over de auteur

Lieselot De Wilde is verbonden aan de vakgroep Sociaal Werk & Sociale Pedagogiek, van de Universiteit Gent, België. Waar ze onderzoek doet in het domein van de algemene en historische pedagogiek. Recente onderzoeksprojecten focusten op (de geschiedenis van) pleegzorg, adoptie, kindstudies en onderzoeksethiek.

Correspondentieadres: Lieselot.DeWilde@UGent.be